Modely a metódy nelineárneho programovania

(Tézy k prednáške č. 10)

Téma prednášky

Metódy prípustných smerov – nelin. ohraničenia

(Časť 2)

Prof. Dr. Michal Fendek

Katedra operačného výskumu a ekonmetrie

Ekonomická niverzita Bratislava

Dolnozemská 1

852 35 Bratislava

November 2013

Metódy prípustných smerov

Úloha s nelineárnymi ohraničeniami - nerovnicami

Skúmajme úlohu nelineárneho programovania so sústavou nelineárnych ohraničení v tvare

$$f(x) \to min$$

pri ohraničeniach **(7.20)**

$$g_i(x) \leq 0 \qquad i=1, ..., m$$

kde

m - počet ohraničení úlohy,

$f(x)$ - účelová funkcia, f: $R^n \to R$,

$g_i(x)$ - funkcia sústavy ohraničení, g_i: $R^n \to R$, $i=1,...,m$

Naformulujme teraz *postačujúce* podmienky pre existenciu prípustného progresívneho smeru d prechodu od prípustného riešenia x k ďalšiemu prípustnému riešeniu x^{k+1} úlohy.

Metódy prípustných smerov

Skúmajme úlohu (7.20). Nech x je prípustné riešenie úlohy a predpokladajme, že I je množina indexov aktívnych ohraničení úlohy, pre ktorú platí $I=\{i \;/\; g_i(x) = 0\}$.

Predpokladajme ďalej, že funkcie f a g_i pre $i \in I$ sú diferencovateľné v bode x a funkcie g_i sú spojité pre $i \notin I$ v tomto bode.

Potom, ak platí

$$\nabla f(x)^T d < 0$$

$$\nabla g_i(x)^T d < 0 \text{ pre } i \in I$$

tak vektor d je prípustným progresívnym smerom v bode x.

Metódy prípustných smerov

Obr.č. Množina prípustných a pogresívnych smerov úlohy

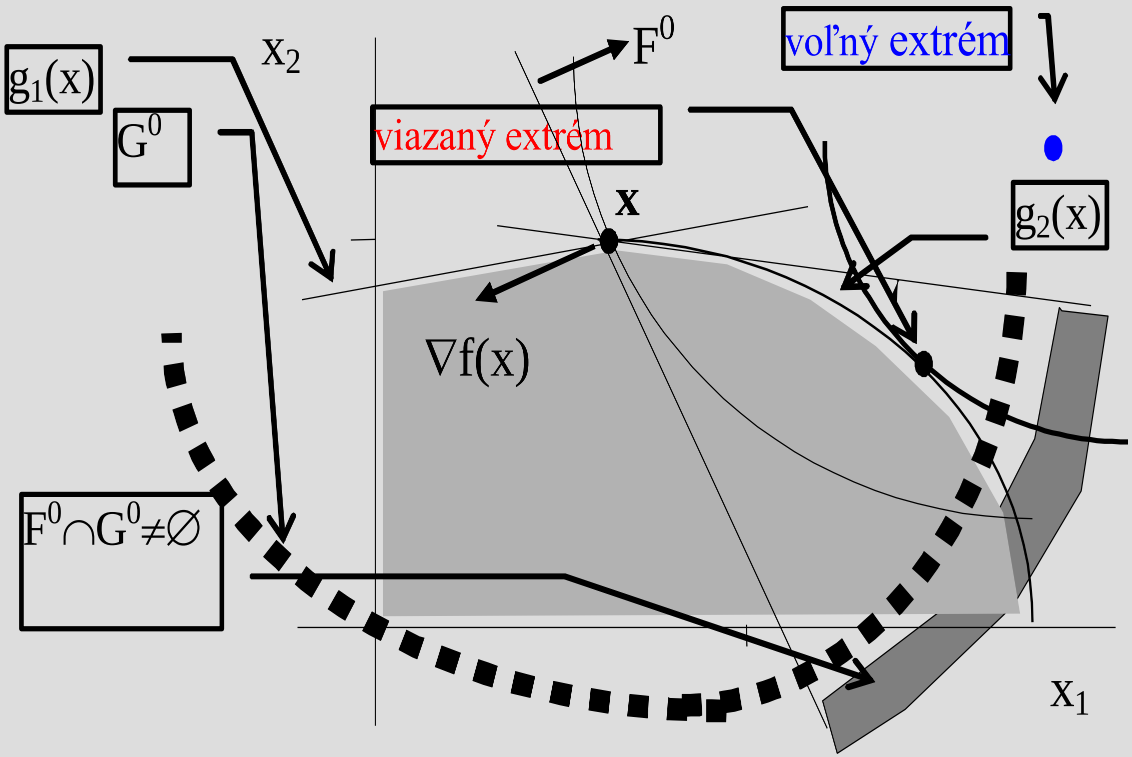

Metódy prípustných smerov

V dôsledku toho je potrebné formulovať podmienky pre definovanie prípustného smeru v tvare ostrej nerovnice nasledovne

$$\nabla g_i(x)^T d < 0$$

Aby sme našli vektor d, ktorý vyhovuje nerovniciam $\nabla f(x)^T d<0$, resp.$\nabla g_i(x)^T d<0$ pre $i \in I$, je potrebné minimalizovať maximum z hodnoty $\nabla f(x)^T d$, resp. $\nabla g_i(x)^T d$ pre $i \in I$.

Zaveďme pomocnú premennú *z*, pre ktorú platí

$$z = \max \{\nabla f(x)^T d;\ \nabla g_i(x)^T d, \text{ pre } i \in I\}$$

a zavedieme normujúce ohraničenia analogické ako v úlohe N_1,

tak vektor prípustného progresívneho smeru **d** určíme na základe riešenia nasledovnej úlohy lineárneho programovania:

Metódy prípustných smerov

$$z \to min$$

pri ohraničeniach

$$\nabla f(x)^T d - z \leq 0 \qquad (7.21)$$

$$\nabla g_i(x)^T d - z \leq 0, \quad i \in I$$

$$-1 \leq d_j \leq 1, \quad j=1,\ldots,n$$

Nech (z^o, d^o) je vektor optimálneho riešenia úlohy (7.21). Potom, ak z^o<0, tak je zrejmé, že vektor d^o je vektorom prípustného progresívneho smeru.

Na druhej strane, dá sa ukázať, že ak z^o=0, tak aktuálne riešenie x vyhovuje podmienkam optimálnosti *F. Johna.*

Metódy prípustných smerov

Zoutendijkov algoritmus pre úlohu s nelineárnymi ohraničeniami - nerovnicami

Inicializačná fáza

Nájdeme východiskové prípustné riešenie x^1 také, aby platilo

$$g_i(x^1) \le 0 \quad \text{pre } i=1,\dots,m$$

Položíme *k=1* a prejdeme k výpočtovej fáze.

Výpočtová fáza

Krok 1°.

Položíme $I=\{\, i \mid g_i(x^k)=0 \,\}$ a riešime nasledovnú úlohu lineárneho programovania

$$z \to min$$

pri ohraničeniach

$$\nabla f(x^k)^T d - z \le 0$$

$$\nabla g_i(x^k)^T d - z \le 0, \quad i \in I$$

$$-1 \le d_j \le 1, \quad j=1,\dots,n$$

Nech (z^o, d^o) je vektor optimálneho riešenia tejto úlohy.

Potom,

a) ak $z^o=0$, tak aktuálne riešenie x^k vyhovuje podmienkam optimálnosti *F. Johna* a algoritmus končí,

b) ak $z^o<0$, tak vektor d^o je vektorom prípustného progresívneho smeru, prejdeme ku kroku 2°.

Metódy prípustných smerov

Krok 2°.

- optimálnu dĺžku kroku λ^k určíme ako optimálne riešenie nasledovnej úlohy jednorozmernej minimalizácie

$$f(x^k+\lambda d^k) \to \min$$

pri ohraničení

$$0 \le \lambda \le \lambda_{max}$$

pričom λ_{max} je definované vzťahom

$$\lambda_{max} = \sup \{ \lambda \mid g_i(x^k+\lambda d^k) \le 0,\ i=1,\dots,m \}$$

- vypočítame

$$x^{k+1}=x^k+\lambda d^k$$

zameníme $k \to k+1$ a vrátime sa na *Krok 1°* výpočtovej fázy.

Metódy prípustných smerov

Príklad č.7.11

S použitím Zoutendijkovej metódy prípustných smerov riešte nasledovnú úlohu

$$f(x_1,x_2) = 2x_1^2 + 2x_2^2 - 2x_1x_2 - 4x_1 - 6x_2 \rightarrow min$$

pri ohraničeniach

$$x_1 + 5x_2 \leq 5$$

$$2x_1^2 - x_2 \leq 0$$

$$- x_1 \leq 0$$

$$-x_2 \leq 0$$

Riešenie:

Inicializačná fáza

- ako východiskové prípustné riešenie zvolíme bod $x^1=(0, 0.75)^T$,

- gradient účelovej funkcie má tvar

$$\nabla f(x) = (4x_1-2x_2-4,\ 4x_2-2x_1-6)^T$$

- položíme *k=1* a prejdeme na výpočtovú fázu.

Metódy prípustných smerov

Výpočtová fáza

• **Výpočty prvej iterácie uvádzame.**

• **Výpočty ľalšich iterácií môže čitateľ vykonať sám analogickým spôsobom. Výpočet je zastavený po 4. iterácii, nakoľko** $\left| f(x^4) - f(x^3) \right| = 0.1226$**, čo predstavuje akceptovateľnú presnosť.**

• **Výsledky výpočtov pre 1. až 4. iteráciu sú uvedené v tabuľke č.7.11. Poznamenávame, že úloha bola riešená aj systémom GAMS, ktorý však nepoužíva metódu prípustných smerov, ale metódu MINOS.**

Bolo nájdené optimálne riešenie úlohy

$$x^o = (0.65887, 0.86822)^T, f(x^o) = -6.559.$$

• **Vidíme, že toto riešenie je dostatočne blízke riešeniu úlohy nájdenému na 4. iterácii aplikovaného Zoutendijkovho algoritmu.**

Metódy prípustných smerov

1.iterácia

a) určenie vektora prípustného progresívneho smeru

V bode $x^1=(0, 0.75)^T$ má gradient účelovej funkcie súradnice $\nabla f(x^1)=(-5.5, -3.0)^T$ a množina aktívnych ohraničení pre bod x^1 je I={3}. Gradient aktívneho ohraničenia má súradnice $\nabla g_3(x^1)=(-1,0)^T$. Vektor prípustného progresívneho smeru nájdeme riešením nasledovnej úlohy lineárneho programovania

$$z \to \min$$

pri ohraničeniach

$$-5.5d_1 - 3d_2 - z \leq 0$$

$$-d_1 \qquad - z \leq 0$$

$$d_1 \in \langle -1,1 \rangle,\ d_2 \in \langle -1,1 \rangle$$

Túto úlohu riešime s použitím algoritmu pre riešenie úloh lineárneho programovania s ohraničenými premennými. Optimálne riešenie úlohy sa realizuje v bode

$$d^1=(1, -1)^T,\ z^1= -1$$

Nakoľko $z^1 < 0$, tak bod x^1 nie je optimálnym riešením úlohy. Vektor d^1 je potom prípustným progresívnym smerom v bode x^1 a nasledujúci bod analýzy má všeobecné vyjadrenie

$$x^2 = x^1 + \lambda d^1 = (0,0.75)^T + \lambda(1,-1)^T = (\lambda,0.75-\lambda)^T$$

Metódy prípustných smerov

b) určenie optimálnej dĺžky kroku λ

Optimálnu dĺžku kroku určíme ako riešenie nasledovnej úlohy jednorozmernej minimalizácie pre premennú λ

$$f(\lambda) = f(\lambda, 0.75-\lambda) = 6\lambda^2 - 2.5\lambda - 3.375 \to \min$$

$$0 \le \lambda \le \lambda_{max}$$

pričom hornú hranicu dĺžky kroku určíme na základe vzťahu

$$\lambda_{max} = \sup \{ \lambda \,″\, g_i(x^k + \lambda d^k) \le 0,\ i=1,\dots,m \}$$

$$\lambda_{max} = \sup \{ \lambda \mid$$

$$\lambda + 3.85 - 5\lambda \le 5,$$

$$2\lambda^2 - 0.75 + \lambda \le 0,$$

$$-\lambda \le 0,$$

$$\lambda - 0.75 \le 0 \}$$

ľahko sa presvedčíme o tom, že najnižšia horná hranica prípustných hodnôt λ, t.j. hľadané supremum má hodnotu

$$\lambda_{max} = 0.414$$

Metódy prípustných smerov

Určme stacionárny bod funkcie f(λ):

- overme nutnú podmienku existencie extrému

Obr.č.7.8: Geometrická interpretácia riešenia

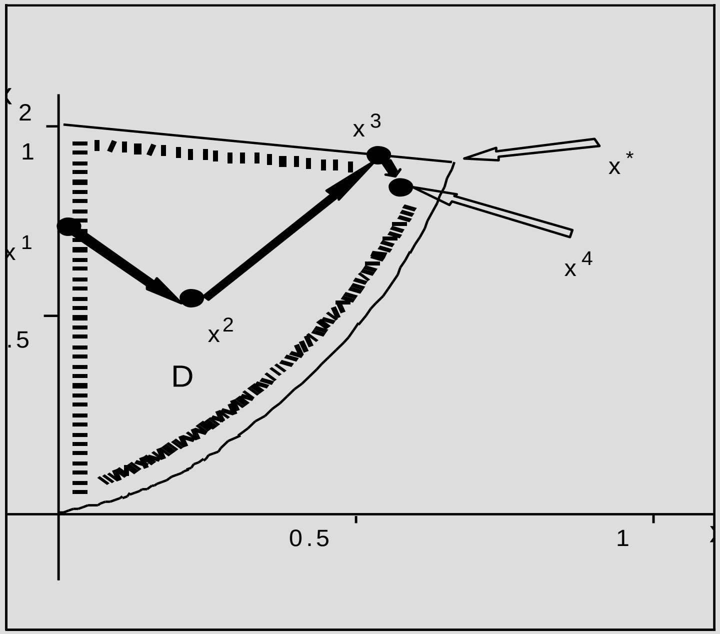

$$f'(\lambda) = 12\lambda - 2.5 = 0 \rightarrow \lambda^{o} = 0.2083$$

a vidíme, že stacionárny bod vyhovuje definovanému intervalu parametra λ,

- overme postačujúcu podmienku pre extrém typu minima v stacionárnom bode:

$f''(\lambda) = 12 > 0$.

Metódy prípustných smerov

Funkcia je rýdzo konvexná a stacionárny bod je bodom jediného globálneho minima funkcie f(λ). Na základe optimálnej dĺžky kroku λ^o=0.2083 vypočítame súradnice nasledu-júceho bodu x^2 a dostávame

$$x^2 = x^1 + \lambda d^1 = (0,0.75)^T + 0.2083(1,-1)^T = (0.2083,\ 0.5417)^T$$

- **položíme *k=k+1=2* a prejdeme na druhú iteráciu výpočtovej fázy algoritmu.**
-

k		1	2	3	4
	x^k	(0.00,0.75)	(0.208,0.547)	(0.555,0.888)	(0.648,0.839)
	$f(x^k)$	-3.3750	-3.6354	-6.3455	-6.4681
určenie	$\nabla f(x^k)$	(-5.500,-3.00)	(-4.25,-4.25)	(-3.556,-3.555)	(-3.088,-3.937)
príputného	d^k	(0.000,1.000)	(1.000,1.000)	(1.000,-0.532)	(-0.517,1.000)
smeru	z^k	-1.000	-8.600	-1.663	-2.34
určenie	λ_{max}	0.4140	0.3472	0.0924	0.0343
dĺžky kroku	λ^k	0.2083	0.3472	0.0934	0.0343
	x^{k+1}	(0.208,0.542)	(0.555,0.889)	(0.648,0.839)	(0.630,0.874)

Tab.č.7.11: Sumárne výsledky jednotlivých iterácií

Geometrická interpretácia procesu riešenia úlohy v priebehu prvých štyroch iterácií je uvedená na obr.č.7.8.